

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
ADMINISTRATION OF THE PHRAPARIYATIDHAMMA SCHOOLS OF
GENERAL EDUCATION DEPARTMENT.

พระครูปลัดจักรพันธ์ ปญญาธโร (แช่เตียว)¹
Phrakroo Paradjakaphan Panyataro

บทคัดย่อ

โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้น โดยดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์เป็นสำคัญ มหาเถรสมาคม จึงได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2553 โดยมีคณะกรรมการกำหนดนโยบาย มาตรฐาน แผนการจัดการศึกษา ให้คำแนะนำ ส่งเสริมการจัดการศึกษา และพิจารณาวินิจฉัย

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการ และขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ เลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย 1) การบริหารการศึกษาด้านวิชาการ 2) การบริหารการศึกษาด้านงบประมาณ 3) การบริหารการศึกษาด้านบุคลากร และ 4) การบริหารการศึกษา ด้านงานทั่วไป

คำสำคัญ : การบริหาร, โรงเรียน

Abstract

The Prapariyatthum School general education section established to provide the general knowledge under the importance of the Bhudist Association. Sangha Supreme Council of Thailand states the Prapariyatthum School general education section to provide the standard education system, advisory, and supports educational diagnosis in the year 2553 BE.

The Prapariyatthum School's administrators of the general education section carefully managed and planned the educational system methods productively. The methods and the administrative systems of the institution will be the base of a great successive educational system aimed to achieve by Prapariyatthum School general education section.

¹ พุทธศาสนดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

The Institution's administratives are consists of many divisions; the administration of subjects and courses, the administration of funds, the administration of human resource, and the general administration.

Keywords: administration, school

บทนำ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ โดยพระปราชญ์ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) ว่า “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องอนุวัตน์ไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือหลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป” ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและกฎกระทรวง โดยมุ่งเน้นให้วัดที่จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับนโยบายของคณะสงฆ์เป็นสำคัญ มหาเถรสมาคม จึงได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2553 โดยกำหนดให้มีการบริหารจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษากำหนด ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบาย มาตรฐาน แผนการจัดการศึกษา ให้คำแนะนำ ส่งเสริมการจัดการศึกษา และพิจารณาวินิจฉัย ขี้ขาดปัญหาข้อขัดข้องต่าง ๆ มีสมเด็จพระวันรัตเป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นรองประธานกรรมการ มีผู้แทนจากบุคคลและหน่วยงานสำคัญต่าง ๆ¹

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาในรูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์² ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้มีโอกาสศึกษาสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย โดยเทียบกับชั้นมัธยมศึกษาสายสามัญจัดหลักสูตรให้มีวิชาที่เหมาะสมแก่ภาวะของพระภิกษุ สามเณร ที่จะศึกษาได้ โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และเป็นวิชาที่จำเป็นต่อพระพุทธศาสนา เป็นหลักสูตรที่ให้การศึกษาวินิชาพระปริยัติธรรมควบคู่กับวิชาสามัญ หลักสูตรที่โรงเรียนจัดขึ้น และจบได้ในตัวเอง หรือเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรมีบุคลิกภาพเหมาะสมตามสมณ

¹ คณะทำงานและคณะกรรมการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557), หน้า 1-2.

² พระราชวรเมธี, การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2521), หน้า 355.

เทศ ช่วยให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ และไม่ขัดต่อวินัยสงฆ์ มุ่งให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาในระดับสูงขึ้น โดยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) รับพระภิกษุสามเณรที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีในสถานศึกษาทั้ง 2 แห่ง และวิทยาเขตอีก 18 แห่ง

ความหมายและความสำคัญโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญนั้นเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ขาดโอกาสในการเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาของรัฐหรือเอกชน ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาเล่าเรียนเพื่อให้มีความรู้ มีทักษะ และมีความชำนาญตามศักยภาพของตน ซึ่งการจัดการเรียนการสอนนั้นจะเป็นรูปแบบของการศึกษาควบคู่กันไปกับกับวิชาสายสามัญตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดไว้และการจัดการศึกษาแผนกธรรม และแผนกบาลี ควบคู่กันไป โดยการกำกับดูแลของแม่กองธรรมและแม่กองบาลีได้มีนักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายและความสำคัญไว้ดังต่อไปนี้

กองพุทธศาสนศึกษา ได้ให้ความหมายว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญหมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติของกระทรวงศึกษาธิการ³

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่าสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งของการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดใหม่ขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 เป็นต้นมา⁴

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อสนองความต้องการของพระภิกษุสามเณร และหลักสูตรพระปริยัติธรรมเป็นหลักสูตรที่จุดมุ่งหมายการศึกษาในการปลูกฝังให้ พระภิกษุสามเณร มีความรู้ มีทักษะในวิชาธรรมะและวิชาสามัญ⁵ ปัจจุบันคณะกรรมการการศึกษาของสงฆ์และสภามหาวิทยาลัยสงฆ์ได้ดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร ให้ได้ศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นหลักโดยป้องกันมิให้มีการเปลี่ยนแปลงพระธรรมวินัยให้ผิดไป

³ กองพุทธศาสนศึกษา, แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พ.ศ.2553-2562), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552), หน้า 335.

⁴ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาพ.ศ.2546, [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :www.onab.go.th/ [2553, 13 ธันวาคม]. อ้างใน พระมหาอภิรักษ์ ฉกรแก้ว, “การศึกษาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม 1”, ปริญญาโท กศ.ม. (การบริหารการศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553), หน้า 19.

⁵ ทศพร น้อมวงศ์, “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ที่มีต่อการจัดการศึกษาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา”, สารนิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษาการสอนสิ่งแวดล้อม), (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2547), หน้า 14.

จากพระบาลีในพระไตรปิฎก ซึ่งมีทั้งสิ้น 4 หลักสูตร คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลี หลักสูตรพระปริยัติธรรมสายสามัญ และหลักสูตรปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยสงฆ์⁶

สรุปได้ว่า ความหมายและความสำคัญโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่ได้จัดตั้งขึ้นนี้ก็เพื่อให้พระสงฆ์และสามเณร ได้มีโอกาสทางการศึกษาในสายสามัญตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จะช่วยให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม นำมาปรับประยุกต์เข้ากับสังคมได้ไม่ขัดต่อวินัยสงฆ์ โดยในการดำเนินการบริหารจัดการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา มีลักษณะการบริหารโดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ เป็นองค์การหลักที่ควบคุมส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง ส่วนการบริหารโรงเรียนให้อยู่ในความปกครองของคณะสงฆ์ วัดที่สามารถจัดตั้งโรงเรียนได้จะต้องปฏิบัติตามระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่เพียงอนุมัติการจัดตั้ง และการส่งเสริมสนับสนุนนั้นโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบการบริหารการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา คือ นายกรัฐมนตรี สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กองพุทธศาสนาศึกษา สำนักพระพุทธศาสนาจังหวัด

การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

การบริหารงานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา แต่เดิมมีลักษณะการบริหารโดยมีสภาการศึกษาของสงฆ์เป็นองค์กรหลักที่ควบคุมส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยตรง ส่วนการบริหารโรงเรียนให้อยู่ในการปกครองของคณะสงฆ์ แต่ในปัจจุบันสภาพการบริหารได้วิวัฒนาการเปลี่ยนไปเพื่อปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัยต่อไป

นโยบายการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเมื่อคณะสงฆ์ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2514 ซึ่งก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการส่งเสริมการศึกษาของสงฆ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นโยบายที่จะเปิดโอกาสให้วัดสามารถจัดการศึกษาหรืออาชีพได้ ในปี พ.ศ. 2520 มีนโยบายให้วัดสามารถจัดตั้งโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาให้พระภิกษุ สามเณรเรียนเพื่อสอบ ป.7 และ ม.3 ได้ การจัดการศึกษาระหว่างระบบศึกษาของ สงฆ์ และฆราวาส เริ่มคลี่คลายและแยกชัดเจน หลังปี พ.ศ. 2530 รัฐบาลได้มีนโยบายเปิดกว้างขึ้น ต้องการขยายโอกาสทางการศึกษาให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงเพื่อยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแนวความคิดการขยายโอกาสทางการศึกษามีวิวัฒนาการ⁷ ดังนี้

31 มีนาคม พ.ศ. 2530 คณะรัฐมนตรีมติเห็นชอบให้กรมสามัญศึกษาดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบท 38 จังหวัด

⁶ สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง, “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542), หน้า 3.

⁷ กิตติ ธีรศานต์, เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกการศึกษา ม.ต้น-ม.ปลาย., (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2539), หน้า 5-6

1 กันยายน พ.ศ. 2530 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบกับแนวทางการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ ในระยะ 5 ปี นับตั้งแต่ปี 2530 รัฐควรขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานออกไป จนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยวิธีการไม่บังคับ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2531 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่อไปจนถึงปี พ.ศ. 2534 และการขยายขอบเขตออกไปให้ครอบคลุมโรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ในเขตทุรกันดาร ตามประกาศกระทรวงการคลัง

30 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบกับสาระสำคัญของรูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานและอนุมัติให้ดำเนินการตามที่เสนอ โดยยังอยู่บนหลักการไม่บังคับแต่เน้นให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในรูปแบบต่างๆพร้อมให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญประการหนึ่งว่า ควรสนับสนุนให้กรมศาสนาเข้ามามีบทบาทในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการด้วย

27 ตุลาคม พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการระยะสั้น และเห็นชอบด้วยในหลักการของแนวทางตามแผนปฏิบัติการระยะยาวของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนอกระบบโรงเรียน)

22 พฤษภาคม พ.ศ. 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอให้มีการขยายการศึกษาภาคบังคับต่ออีก 3 ปี โดยควรประกาศให้ท้องที่ที่มีความพร้อมเป็นปีๆ ไป และการให้แก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องระหว่างดำเนินการแก้ไข ให้สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติดำเนินโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาอย่างไม่บังคับอีกต่อไป 3 ปี โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

4 กันยายน พ.ศ. 2533 คณะรัฐมนตรีมีมติขยายการศึกษาภาคบังคับเพิ่มอีก 3 ปี ในโรงเรียนสังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2534 และระหว่างแก้ไขแผนการศึกษาแห่งชาติ และพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้องให้ดำเนินการโครงการนำร่องขยายโอกาสทางการศึกษาโดยไม่บังคับต่อไปอีก 3 ปี โดยให้กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุน

นโยบายขยายโอกาสทางการศึกษาของรัฐที่เริ่มใช้กับประชาชนทั่วไป และต่อมาให้ครอบคลุมถึงพระภิกษุสามเณรด้วย นับว่าเป็นการวางรากฐานทางการศึกษาที่สำคัญต่อการกำหนดนโยบายการศึกษาของชาติ เมื่อมีการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) ขึ้น ก่อให้เกิดผลดังปรากฏสาระสำคัญในข้อ 5 และข้อ 16 คือ ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาของปวงชน รัฐพึงเร่งรัดและขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น พร้อมทั้งส่งเสริมการศึกษาของพระภิกษุสามเณร และบุคลากรทางศาสนาเพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำให้การปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่บุคคลและสังคม

นอกจากนี้ ได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ

ศึกษา พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นฉบับปรับปรุงใหม่ เมื่อวันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปเพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ในศาสนธรรม และหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้ไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้^๘ และเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2546 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ออกระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546 ขึ้น จึงทำให้สถานภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษามั่นคงกว่าดังเช่นในอดีต

สรุปการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในปัจจุบันเป็นการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรที่ต้องการความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปโดยวัดเป็นเจ้าของการเสนอจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมดังกล่าว ต้องผ่านความเห็นชอบจากเจ้าคณะตำบลอำเภอจังหวัด ภาคกรมการศาสนาและสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ตามลำดับวัดและโรงเรียนต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับระเบียบของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2544 (ฉบับปรับปรุงแก้ไข) การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาต้องการให้ผู้เรียนเป็นศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติชอบทำงานร่วมกับคนอื่นได้และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขโดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ จะต้องมีการบริหาร และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางมีการพัฒนาครู/บุคลากรอย่างต่อเนื่องจัดสถานที่และสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาศึกษาด้วย

ขอบข่ายการบริหารงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม

จากสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ของการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาได้มีการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลายๆ ประเด็น ไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพและมาตรฐานในการจัดการศึกษาในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทางการพัฒนา และขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียนและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นอกจากนี้ยังพบว่า การสร้างพันธสัญญาดำเนินงานและการจัดการศึกษา เพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ยังไม่ได้มี การกำหนดให้มีขึ้นอย่างเป็นทางการ จะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญเท่านั้น อีกทั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่จะเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้นๆ เพื่อสร้างศาสนทายาทและดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ^๙

^๘ สุภาพร มากแจ้ง, “รูปแบบ ยุทธศาสตร์และแนวทาง การบูรณาการศาสนากับการศึกษา : กรณีการจัดการศึกษาในระบบ”, รายงานวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น, 2548), หน้า 6-7.

องค์ประกอบของการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

การบริหารโรงเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เกี่ยวข้องในการกำหนดกลยุทธ์ และวางแผนด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์การธุรกิจอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การจัดการเชิงกลยุทธ์ จึงเป็นสิ่งที่กำหนดทิศทางขององค์การ และช่วยให้ผู้บริหารสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงนั้น ทำให้ผู้บริหารสามารถกำหนดทิศทาง และวัตถุประสงค์การดำเนินงานขององค์การอย่างเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับสภาวะการเปลี่ยนแปลงได้ เป็นการนำไปสู่การจัดการการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยจะเป็นตัวกำหนดวิธีการ หรือแนวทางในการดำเนินงาน และกิจกรรมต่างๆ ขององค์การ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ขององค์การที่ตั้งเอาไว้ ตลอดถึงการนำแนวทางที่คิดค้น สร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินงานองค์การ และการวางแผนกลยุทธ์เป็นหน้าที่หลักของผู้บริหาร ในการควบคุมให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามกลยุทธ์ที่ได้วางไว้ จึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของผู้บริหารได้เป็นอย่างดี

การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผน วิธีการ และขั้นตอนต่างๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างมีระบบ เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดี จะกระทบกระเทือนต่อส่วนอื่นๆ ของหน่วยงาน นักบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้น จะต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลปะทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่างๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธี และกระบวนการบริหาร ที่เหมาะสมมาใช้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา โรงเรียนในระบบต่างๆ ไปที่บริหารจัดการภายใต้เงื่อนไขที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เมื่อเกิดพระราชบัญญัติการศึกษา 2542 ได้นำมาแยกเป็นภารกิจ ตามพระราชบัญญัติในภายหลังอันประกอบด้วย 1) การบริหารการศึกษาด้านวิชาการ 2) การบริหารการศึกษาด้านงบประมาณ 3) การบริหารการศึกษาด้านบุคลากร และ 4) การบริหารการศึกษาด้านงานทั่วไป

1. การบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารงานวิชาการ

การศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้น ความจำเป็นในการบริหารเพื่อความสำเร็จเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องควรศึกษาและทำความเข้าใจ เพื่อสามารถบริหารองค์การให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามพันธกิจที่มอบหมายผู้บริหารจะกำหนดระบบการบริหารองค์การให้เกิดความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพอยู่ได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยและทรัพยากรบริหารจำนวนเพียงพอ และที่สำคัญ

⁹ กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553-พ.ศ. 2562, หน้า 1.

การบริหารงานโรงเรียน ผู้บริหารงาน ที่ต้องคำนึงถึงเป็นหลักใหญ่คือ ความเป็นจริงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ ว่านักเรียนแต่ละคนต่างมีความถนัด ความสามารถที่แตกต่างกันออกไป การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้ มีคุณภาพเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวตนให้ได้รับการพัฒนา อย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้จักการเรียนรู้ ด้วยตนเอง สามารถเชื่อมโยงความรู้ ทักษะและค่านิยมที่ดีงาม ในการดำเนินชีวิต สามารถปรับตัวให้ทันกับ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักการพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ ในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้น ระบบการศึกษาจึงเป็นระบบการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นเพื่อที่จะให้ นักเรียนแต่ละคนนั้นสามารถที่จะพัฒนาศักยภาพของตัวนักเรียนเองได้อย่างเต็มที่ ปัจจัยที่ส่งเสริมให้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูง ดังนี้

1. ส่งเสริมศักยภาพในการวางแผนบริหารงานวิชาการของบุคลากรทุกฝ่าย

1.1 ทำการวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็งของงานวิชาการ เพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย งานด้านวิชาการ

1.2 กำหนดนโยบายและแผนของงานบริหารงานวิชาการของบุคลากรทุกฝ่าย

1.3 ออกแบบระบบงานและกระบวนการปฏิบัติงานของทั่วทั้งองค์กร

1.3 ปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง โดยพนักงานระดับปฏิบัติการ

2. ปรับปรุงระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวางแผนบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ

2.1 การเตรียมบุคลากรให้พร้อมทั้งผู้บริหาร ครูอาจารย์ และนักเทคโนโลยี เป็นสิ่งสำคัญ ต่อการสร้างและพัฒนาระบบสารสนเทศ โดยจะต้องสร้างเจตคติที่ดีต่อระบบสารสนเทศ และพัฒนาบุคลากร ให้มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศโดยการพัฒนาตนเอง และจัดการฝึกอบรม

2.2 วางแผน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตลอดจนแหล่งสนับสนุนต่าง ๆ โดยคณะทำงาน อาจประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูอาจารย์

2.3 เตรียมการด้านเงินงบประมาณที่จะใช้ในการสร้าง พัฒนาระบบสารสนเทศ และการ พัฒนาศักยภาพ ตลอดจนการปรับปรุงในอนาคต หากสถานศึกษามีงบประมาณจำกัด อาจต้องพิจารณา แหล่งสนับสนุน ทั้งเงิน เครื่องคอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์ประกอบจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาระบบ สารสนเทศบรรลุผลตามแผนที่วางไว้

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานวิชาการ ระบบสารสนเทศสำหรับงานวิชาการ จะมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับหลักสูตร แผนการเรียนการสอน คู่มือ สื่อการเรียนรู้ ตารางสอน และผลการ เรียนของผู้เรียนทุกวิชา สามารถนำมาใช้ประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมี CD-ROM บท เรียนสำเร็จรูป และความรู้ต่าง ๆ เพื่อเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูสามารถเรียกใช้ข้อมูลทางวิชาการได้ ตลอดเวลา

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานกิจการนักเรียน จะมีทะเบียนผู้เรียน มีข้อมูล

สารสนเทศเกี่ยวกับประวัติผู้เรียนทุกคน ตลอดจนปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานกิจการนักเรียน ทั้งการให้บริการและสวัสดิการแก่ผู้เรียน ความร่วมมือกับผู้ปกครองเพื่อช่วยเหลือ แก้ปัญหา และพัฒนาผู้เรียน ครูอาจารย์สามารถศึกษาเกี่ยวกับผู้เรียน เพื่อนำมาใช้ในการให้คำปรึกษา แก้ปัญหา และพัฒนาผู้เรียน

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานบุคลากร จะมีทะเบียนประวัติครูและบุคลากร ในสถานศึกษาทุกคน ประวัติการศึกษา ประวัติการฝึกอบรม ประวัติการทำงาน ประวัติเงินเดือนและสวัสดิการ ความถนัด ความสนใจ และความสามารถพิเศษ ตลอดจนอัตรากำลังคนในปัจจุบันและแผนกำลังคนในอนาคต สามารถนำสารสนเทศนี้มาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานบุคคลให้เกิดประสิทธิภาพสูง ทั้งการสรรหา การพัฒนา การรักษาไว้ และการใช้ประโยชน์จากบุคลากร

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานธุรการ การเงิน พัสดุ และครุภัณฑ์ ระบบสารสนเทศสำหรับงานธุรการ การเงิน พัสดุและครุภัณฑ์ จะมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับระเบียบข้อบังคับการปฏิบัติงาน แบบฟอร์มงานสารบรรณทะเบียนหนังสือราชการ รายงานการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา รายรับรายจ่ายงบประมาณและเงินนอกงบประมาณ การเบิกจ่ายเงิน การจัดซื้อจัดจ้าง ทั้งการวางแผนงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการอำนวยความสะดวกรวดเร็วในการให้บริการแก่บุคลากรภายในสถานศึกษา ตลอดจนบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานอาคารสถานที่ ระบบสารสนเทศสำหรับงานอาคารสถานที่จะมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแผนผังอาคารและบริเวณ รายการห้องต่าง ๆ เช่น ห้องทำงาน ห้องประชุม ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด ห้องสื่อการเรียน ห้องอาหาร ห้องกีฬาในร่ม ฯลฯ แผนการสร้างอาคารและตกแต่งบริเวณ ซึ่งสามารถนำสารสนเทศนี้ มาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานอาคารสถานที่ เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตลอดจนการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่าและประหยัด

- ระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในงานชุมชน จะมีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแผนที่แสดงที่ตั้งสถานศึกษาและสถานที่อื่น ๆ ที่ใกล้เคียง แผนผังชุมชนรอบสถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น บุคคลสำคัญในชุมชน สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประเพณี รวมทั้งสร้าง Website ของสถานศึกษา

3. พัฒนาระบบการจัดทำแผนการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพ

3.1 กำหนดรูปแบบและวิธีการ

3.2 สรรหาผู้มีส่วนร่วม

3.3 ดำเนินการให้เกิดการมีส่วนร่วม

4. ปรับโครงสร้างการบริหารให้เอื้อต่อการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ

- ปรับโครงสร้างการบริหารงานบุคคลให้สอดคล้องกับสภาวะปัจจุบัน

- จัดโครงสร้างการบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อให้การบริหารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

5. สรรหาและพัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถในงานวิชาการที่รับผิดชอบ
6. เพิ่มศักยภาพของ ผู้บริหารงานวิชาการด้านภาวะผู้นำ ทำงานเป็นทีม นิเทศภายใน สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร และการบริหารงบประมาณ
7. พัฒนาครูฝ่ายวิชาการและครูผู้สอนให้มีความสามารถในการจัด การเรียนการสอน การวิจัย และงานที่รับผิดชอบ
8. พัฒนาระบบการขับเคลื่อนแผนการบริหารวิชาการไปสู่การปฏิบัติให้มีประสิทธิภาพ
9. พัฒนาสื่อแหล่งเรียนรู้เทคโนโลยีสารสนเทศ ภายในและภายนอกสถานศึกษาให้เอื้อต่อการบริหารวิชาการ
10. ปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง
11. ส่งเสริมให้มีการประเมินการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบและนำไปใช้
12. ปรับปรุงกระบวนการทำงานอย่างต่อเนื่อง
13. พัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลด้านการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ
14. พัฒนาการนำผลการติดตามและประเมินผล ด้านการบริหารงานวิชาการไปใช้วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ คือ การดำเนินงานกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และบูรณาการพุทธธรรมเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริงในทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในห้องเรียน และนอกห้องเรียน โดยครูผู้สอนควรเป็นตัวอย่างที่ดี ใช้หลักกัลยาณมิตรต่อผู้เรียน ใช้กระบวนการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน จัดโอกาสส่งเสริม และสร้างเสริมปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต

2. การบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารงานงบประมาณ
งบประมาณเปรียบเสมือนเชื้อเพลิงสำหรับการขับเคลื่อนการบริหารจัดการองค์กร การบริหารงบประมาณของสำนักงานงบประมาณ 4 ขั้นตอน คือการวางแผนและการจัดทำงบประมาณ การอนุมัติงบประมาณ การบริหารงบประมาณ และการติดตามประเมินผล

1) การวางแผนและจัดทำงบประมาณ จัดทำนโยบาย โดยพระวิสุตย์ทัศน์ พันธกิจ จุดหมายในปัจจุบัน และอนาคตของหน่วยงาน ในการจัดทำแผนกลยุทธ์จะต้องมีการแสดง พันธกิจ วิสัยทัศน์เป้าประสงค์ และตัวชี้วัดจัดทำแผนงบประมาณชัดเจน เป็นระบบ สอดคล้องสภาพที่เป็นจริงในการกำหนดแผนกลยุทธ์นั้น ให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด นอกจากนี้แล้วในการวางแผนงบประมาณสู่ความสำเร็จนั้น ยังจะต้องให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนเชิงกลยุทธ์ที่เป็นระบบและเป็นกระบวนการที่มีความชัดเจนทุกขั้นตอน และมีกระบวนการของการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณาการการเชื่อมโยงระหว่างแผนกลยุทธ์แผนปฏิบัติ การนำแผนไปปฏิบัติและระบบปฏิบัติการตามหลักการติดตามประเมินผลด้วย

2) ระบุเป้าหมายเชิงนโยบายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว การวางแผน จัดทำงบประมาณ สถานศึกษาควรมีการวางแผนการประมาณการล่วงหน้า 3 ปี ที่มีความครอบคลุมทั้งเงิน งบประมาณ เงินนอกงบประมาณ และเงินรายได้สถานศึกษา นอกจากนี้ในการประมาณการจะต้องด้วย หลักการการใช้โรงเรียนเป็นหลักเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน มีการสร้างและประเมิน ทางเลือกที่หลากหลายเพื่อเลือกใช้ทางเลือกที่มีต้นทุนที่ต่ำกว่าแต่ให้ผลตอบแทนเท่ากัน มีการควบคุม ติดตามและประเมินผลของแผนกลยุทธ์เป็นระยะ ๆ และนำผลการประเมินมาพิจารณานำไปแก้ไขปรับปรุง ในการจัดทำงบประมาณปีถัดไป นอกจากนี้ในส่วนของการจัดทำงบประมาณนี้จะต้องวางแผนและจัดเก็บ ค่าใช้จ่ายในหน่วยงานคู่ขนานไปกับการเก็บข้อมูลจากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และในการคำนวณต้นทุน นั้นจะต้องคำนวณให้ครอบคลุมทุกเงินงบประมาณ

3) การอนุมัติงบประมาณจะต้องยึดเป้าหมายหลัก หรือความต้องการที่แท้จริงขององค์กรเป็นหลัก เพื่อมิให้เกิดการสูญเปล่าของงบประมาณ สถานศึกษาจะต้องมีการแสดงและใช้หลักเกณฑ์ในการอนุมัติที่ ชัดเจน มีการจัดสรร แบ่งเงินงบประมาณด้วยความยุติธรรม มีความเป็นดุลยภาพทุกด้านโดยยึดหลักความ จำเป็นและ

4) การบริหารงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้างจะต้องเป็นไปตามระเบียบและขั้นตอนที่กำหนดใน การดำเนินงานจะต้องมีขั้นตอนที่ตรวจสอบได้โปร่งใส มีการจัดทำและวิเคราะห์ต้นทุนของทุกกิจกรรมหรือ โครงการ จัดทำระบบที่มีคุณภาพเพื่อดำเนินงานเกี่ยวกับการเงินการควบคุมภายในและจัดให้มีการตรวจสอบหรือสอบกันเป็นประจำ จัดระบบการบริหารทรัพย์สินและการหารายได้ที่มีประสิทธิภาพ ควบคุมการ ดำเนินงานทางการเงินเพื่อให้มีประสิทธิภาพให้เป็นไปตามมาตรฐานและกฎเกณฑ์เกี่ยวข้อง พัฒนา ระบบบริหารงบประมาณ การเงินพัสดุ และบัญชีอิเล็กทรอนิกส์สำหรับสำนักงาน

5) การติดตามและประเมินผล ผลการดำเนินงานกับตัวชี้วัดได้อย่างชัดเจน ตรงตามความจริง นำผลลัพธ์ที่ ได้จากการประเมินมาพิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง เพื่อการดำเนินงานแก้ไขหรือเป็นข้อมูลสำหรับแผนการ ปฏิบัติงาน กำหนดให้มีการตรวจสอบภายในเป็นประจำทุกปี ควรเป็นไปในเชิงรุกและสร้างสรรค์ มีการ ตรวจสอบแนวคิดการบริหารคุณภาพของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอมีการสำรวจความพึงพอใจต่อการปฏิบัติ งานด้านการเงิน และให้มีการทบทวนหน้าที่และแก้ไขปัญหาในการทำงานอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง วางระบบ และขั้นตอน

สรุปว่า การบริหารการศึกษาเกี่ยวกับงบประมาณ เป็นการเลือกวิธีการทำงานอย่างมีทิศทางที่ เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างคล่องตัว และ ประสบความสำเร็จ การกำหนดการบริหารสถานศึกษาสามารถกำหนดได้หลายวิธี เช่น การระดมความคิด เห็นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การวิจัยเชิงพัฒนาการระดมสมองจากผู้เชี่ยวชาญ และการใช้เทคนิคตาราง สัมพันธ์ การบริหารงานงบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการ มีความ คล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้น

ผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้ จากบริการมาใช้บริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีต่อผู้เรียน

3. การบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารงานบุคคล

การบริหารการศึกษาในสถานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย และนโยบายของโรงเรียนใดๆ ก็ตามจะขึ้นอยู่กับการบริหารทรัพยากรทางการบริหารที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์ และมีประสิทธิภาพสูงสุด บรรดาทรัพยากรทั้งหลาย มนุษย์เป็นทรัพยากรการบริหารที่สำคัญที่สุด มีคุณค่าสูงสุดมีประโยชน์มากที่สุด และทรัพยากรด้านกำลังคนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญยิ่ง เพราะคนเป็นกุญแจแห่งประสิทธิผลของการบริหารกิจการต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษาจะประสบความสำเร็จ ในเรื่องของการบริหารได้ ต้องคำนึงถึงการมีระบบการบริหารงานบุคคลที่ดี สามารถดึงดูด และบำรุงรักษาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถไว้ในหน่วยงานให้มาก และนานที่สุดเท่าที่หน่วยงานต้องการ การบริหารบุคลากรผ่านทฤษฎีการครองตน และการครองคน ตามที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายคำว่า “ครอง” ว่า หมายถึง “การปกครอง รักษาโดยความเป็นใหญ่ เช่น ครองเมือง ดำรงไว้ รักษาไว้ เช่น ครองสิขยา ครองชีพ ครองตัว นุ่งห่ม (ใช้แก่นักบวช) เช่น ครองจีวร ครองผ้า ถือสิทธิ์เป็นเจ้าของ เช่น เอาไปครองเสียหลายวัน”¹⁰ มังคลัตถทีปนีได้ให้ความหมายของคำว่า “ตน” ไว้ว่า หมายถึง “จิต หรือร่างกายอติภาพทั้งหมด”¹¹ เมื่อนำเอาคำทั้งสองมารวมกันว่า ครองตน ก็หมายถึง การปกครองรักษาตน การดำรงตนไว้ การรักษาตนไว้ คำว่า “ครองตนนี้ศัพท์ในทางพระพุทธศาสนาจะพูดถึงเรื่องอติตสัมมาปณิธิคือการครองตนหรือตั้งตนไว้โดยชอบ การครองตนไว้โดยชอบด้วยหลักของพระพุทธศาสนามีลักษณะ ดังนี้ คือ การประคองตนผู้ไม่มีศีล หรือผู้ศีลไว้ในศีลประการหนึ่ง การประคองตนผู้ไม่มีศรัทธาไว้ในศรัทธาที่สมบูรณ์ประการหนึ่ง และการประคองตนผู้มีความตระหนี่ไว้ในการเสียสละที่สมบูรณ์”¹²

การปกครองคนผู้มีความตระหนี่ให้มีการเสียสละที่สมบูรณ์ ประเด็นนี้จะอธิบายเฉพาะ ในความหมายว่า การเสียสละอารมณ์ที่ไม่ดี ไม่งาม อารมณ์ร้ายประเภทต่างๆ ออกจากจิตใจของแต่ละคน ไม่ตระหนี่ หวงแหนอารมณ์ร้าย เก็บเอาไว้กับตน ถ้าไม่เสียสละอารมณ์ร้าย การที่จะครองตนด้วยหลัก เบญจธรรมคือการมีเมตตากรุณาก็คือ การประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียรที่ดี ความระมัดระวังที่จะไม่ทำผิดในเรื่องกามก็ดี การจะประพฤติสัจจะก็ดี การที่จะปลุกสติให้แก่ตนก็ดี ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่ถ้าสละอารมณ์ร้ายได้แล้ว การครองตนตามเบญจธรรมทั้งหมดนี้ก็ไม่ใช่เรื่องยุ่งยากอีกต่อไป การครองตนทั้งสามอย่างนี้อาจจะสรุปแบ่งได้เป็น 2 คือ การครองตนไว้ที่จะไม่ทำความชั่ว ความเสียหายต่างๆ จะไม่สร้างความ

¹⁰ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2546), หน้า 219.

¹¹ มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถทีปนี ภาค 1, (พิมพ์ครั้งที่ 13), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 117.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 117.

เดือดร้อนความเสื่อมเสียให้แก่ตน และคนในสังคมทั้งที่เป็นญาติพี่น้อง และคนอื่นๆ และการครองตนที่จะทำความดีความเจริญให้แก่ตน และสังคม พระพุทธเจ้าทรงแสดงข้อปฏิบัติเพื่อจะให้เป็นหลักในการครองตนตามแบบอย่างชาวพุทธที่ไว้ด้วยหลักธรรมหลายอย่างตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีทั้งในส่วนของพระวินัยปิฎก ก็มีเรื่องการครองตนจะเน้นเรื่องศีล หรือวินัยเป็นพื้น พระอภิธรรมปิฎก ก็จะมีเรื่องการครองตนในระดับสูง ในที่นี้จะนำวิธีการครองตน ตามวิถีทาง หรือหลักการของพระพุทธศาสนา มาเป็นตัวอย่างตามแนวทางพระสูตรต้นปิฎกมาเสนอไว้เป็นตัวอย่าง การครองตนที่ว่านี้ก็คือ การทำตนให้ไปถึงจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิต คือความสุขสวัสดิ์ ความเจริญก้าวหน้า ความปลอดภัยอย่างสูงส่ง¹³

การบริหารงานบุคคล แบ่งเป็น 6 ประการ ดังนี้¹⁴

1. มีการแข่งขันมากขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของบุคลากร บุคลากรไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะต้องทำงานให้กับองค์การใดองค์การหนึ่งแต่เพียงที่เดียว อาจโยกย้ายไปทำงานให้กับองค์การใดก็ได้ตามสิทธิ และความพอใจเพราะความอยู่รอดขององค์การขึ้นอยู่กับบุคลากรด้วย ต่างฝ่ายต่างก็ต้องอาศัยซึ่งกัน และกันผู้บริหารไม่ได้อาศัยงานเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยเกียรติยศ และความมั่นคงในการทำงาน การยอมรับ ในความสำคัญของคนความสำเร็จในชีวิต และการมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นเครื่องจูงใจ

2. เกิดจากกฎเกณฑ์ และข้อกำหนดของรัฐ รัฐได้เข้ามามีบทบาทในการกำหนดเกี่ยวกับเรื่องสวัสดิการ รายได้ สภาพการทำงาน วันหยุดงาน และเงินทดแทนต่างๆ

3. ความซับซ้อนทางด้านเทคโนโลยี เช่น มีการแบ่งงานทำตามหน้าที่ตามความชำนาญเฉพาะด้าน ต้องการบุคคลที่มีความรู้ความสามารถสูง จะต้องได้รับการฝึกอบรม และมีคุณสมบัติที่พร้อมจะทำเพื่อให้ระบบการทำงานดำเนินไปอย่างราบรื่น ผู้บริหารจึงต้องดูแล อำนวยรักษาส่งเสริม สนับสนุนบุคลากร ซึ่งเปรียบเสมือนทรัพยากรอันมีค่าขององค์การ ให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่มีรายได้ และสวัสดิการต่างๆ เพื่อให้เขาเกิดความพึงพอใจที่จะทำงานนั้นให้ได้ผลงานมากที่สุด

4. องค์การมีความซับซ้อนมากขึ้น ทุกส่วนขององค์การไม่ได้อิสระที่จะดำเนินงานเองโดยไม่ถูกระทบจากปัจจัยที่อยู่ภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม มีสาเหตุหลายประการที่ทำให้การดำเนินงานในองค์การมีความยุ่งยาก

5. บทบาทของฝ่ายบริหารเปลี่ยนไปจากเดิม ปรัชญาทางการบริหารขั้นพื้นฐาน ที่ถือเอาวัตถุประสงค์ขององค์การ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือ หรือความขัดแย้งระหว่างบุคคลฝ่ายต่างๆ ในองค์การจึงต้องให้ความสำคัญกับคนเป็นอันดับแรก

6. ความรู้ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์มีมากขึ้น เกิดขึ้นจากการศึกษาวิจัยค้นคว้า ของผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการทางด้านพฤติกรรม เช่น สิ่งแวดล้อมในที่ทำงาน และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานจะก่อให้เกิดผลกระทบในการปฏิบัติงานในทางใดบ้าง

¹³ ชุ.ช. (ไทย) 25/5/3.

¹⁴ วรนาถ แสงมณี, การบริหารงานบุคคล, (พิมพ์ครั้งที่ 2), (สำนักพิมพ์ ม.ป.พ., 2543), หน้า 6.

การบริหารงานบุคคล เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับบุคคล เริ่มจากการวางแผน การกำหนดกำลังคนในองค์การ จนกระทั่งการสิ้นสุดภาระการปฏิบัติงาน

สรุปว่า บุคคล ในหน่วยงานนั้นถือได้ว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญที่สุด เพราะจะทำให้งานดำเนินไปประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวก็ได้ เพราะบุคคลเป็นผู้ใช้ทรัพยากรในการบริหารต่างๆ เช่น เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการ ถ้าหน่วยใดมีบุคลากรที่มีคุณภาพ และสามารถรักษาธำรงไว้ ดึงดูดให้เขาเหล่านั้นปฏิบัติงานให้กับหน่วยงานนานที่สุด เพื่อความมีประสิทธิภาพ และมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

4. การบริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ด้านการบริหารงานทั่วไป

1) มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด เป้าหมาย โครงการ/กิจกรรม หรือ งานในสถานศึกษาภายใต้กฎหมายรองรับอย่างชัดเจน

- การประชุมร่วมกัน เพื่อรับทราบนโยบายและวางแผนทางการจัดการศึกษา รวมทั้งวางแผนการเขียนโครงการ/งานเพื่อบรรจุในแผนปฏิบัติงานประจำปี ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ

- เตรียมการประสานงานกับหน่วยงานหรือผู้เกี่ยวข้องเพื่อประสานแผนและสร้างความกระจำในงานที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

2) การใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ

- จัดหาหรือจัดเตรียมทรัพยากรทั้งที่เป็นวัตถุและบุคคลเพื่อสนับสนุนงาน/โครงการต่างๆ

- ส่งเสริมและพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ

- การบริหารจัดการเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

- มีการจัดทำโครงการ/งาน/ปฏิทินปฏิบัติงาน และประเมินผลงานประจำปีของฝ่ายบริหาร

ทั่วไป

3) มีการแบ่งกลุ่มงานในสถานศึกษาไว้อย่างชัดเจน

- ร่วมมือ ประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องเพื่อให้งานสำเร็จเป็นผลดี

4) มีการจัดการความรู้ภายในหน่วยงาน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานสู่ความสำเร็จ

- ส่งเสริมบุคลากรในฝ่ายให้เข้ารับการศึกษาตามความเหมาะสม

5) มีความพร้อมในการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพครู

6) มีสายการบังคับบัญชาสั้นทำให้สามารถตัดสินใจหรือสั่งการได้อย่างรวดเร็ว

7) มีกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล และปัจจัยแวดล้อมที่เป็นปัจจุบันและเหมาะสม

- พัฒนาอาคารสถานที่ แหล่งเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้

8) มีข้อมูลสารสนเทศที่เป็นระบบ ในการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

- จัดระบบการบริหารควบคุมดูแลการดำเนินการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์โรงเรียนทุกรูปแบบ ทั้งภายนอก และภายในโรงเรียน

9) ติดตามประเมินผลและปรับปรุงการจัดระบบบริหารให้มีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ด้านการบริหารงานทั่วไป การบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม สดุดทัยได้สังเคราะห์ และได้นำเสนอเป็นลักษณะของรูปแบบที่มีคุณลักษณะที่มีประสิทธิผล โดยพิจารณาตามกรอบแนวคิดที่ ลักษณะขององค์การที่มีความสามารถโดดเด่นมีการพัฒนาศักยภาพของคนผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อบรม เพื่อสร้างนวัตกรรม ที่ตอบสนองต่อคุณภาพ การศึกษาระดับสูง และใช้ทรัพยากรในการบริหารอย่างคุ้มค่า ในประเด็น ดังนี้

1. ความสามารถโดดเด่น หมายถึง ความสามารถทางด้านบุคคล ความสามารถ ในการบริหารจัดการ ความสามารถในด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการสร้างผลผลิต ความสามารถในการปรับตัวของโรงเรียนตามสถานการณ์ และสามารถพัฒนาผู้เรียนได้เต็มตามศักยภาพ

2. พัฒนาศักยภาพของคนผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หมายถึง การพัฒนาคนทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่ ระดับเจ้าหน้าที่ และผู้บริหาร ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและกลุ่ม โดยการสร้าง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และขยายความรู้ทั่วไป

3. นวัตกรรมที่ตอบสนองต่อคุณภาพการศึกษาระดับสูง หมายถึง องค์ความรู้ที่เหมาะสม ประกอบด้วยนวัตกรรมทางด้านการบริหารจัดการ และนวัตกรรมทางด้านการปฏิบัติงาน

4. การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า หมายถึง การใช้ทรัพยากรทางการบริหารอย่างประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุด

การบริหารงานนั้น จะต้องใช้ทั้งศาสตร์ และศิลปะทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่างๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้น ประสบความสำเร็จ ผู้ช่วยงานแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด และความต้องการที่ไม่เหมือนกัน จึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเอาเทคนิควิธี และกระบวนการบริหารที่เหมาะสมมาใช้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษาองค์ประกอบการบริหาร 4 ด้าน คือ 1) การบริหารการศึกษาด้านวิชาการ 2) การบริหารการศึกษาด้านงบประมาณ 3) การบริหารการศึกษาด้านบุคลากร และ 4) การบริหารการศึกษาด้านงานทั่วไป

บรรณานุกรม

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2553-พ.ศ. 2562.

กองพุทธศาสนศึกษา. แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการ การพัฒนาการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (พ.ศ.2553-2562) กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2552.

กิตติ ธีรศานต์. เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกการศึกษา ม.ต้น-ม.ปลาย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2539.

คณะทำงานและคณะอนุกรรมการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557.

ทศพร น้อมวงศ์. “การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของผู้บริหารและครูผู้สอนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ที่มีต่อการจัดการศึกษาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา” สารนิพนธ์ กศ.ม. (การมัธยมศึกษาการสอนสิ่งแวดล้อม) บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ, 2547.

พระมหาอภิสิทธิ์ จักรแก้ว. “การศึกษาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กลุ่ม 1” ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553.

พระราชวรณี. การศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2521.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มังคลัตถที่ปณี ภาค 1. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2546.

วรรณารถ แสงมณี. การบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 2 สำนักพิมพ์ ม.ป.พ., 2543.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาพ.ศ.2546. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล :www.onab.go.th/ [2553, 13 ธันวาคม].

สุภาพร มากแจ้ง และสมปอง มากแจ้ง. “การศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์” รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.